

25.02.2005

**Азәрбајсан Республикасынын
Инсан Һүқуқлары цзгя Мцвяккилинин (Ombudsmanын)
Хосалы соуқыгымынын 13-сц илдюнцмц иля ялақядар**

В Я У А Н А Т Ы

XX ясрдя инсанlara қаршы зоракылыьын, қеуги-инсани гяфтарын, ишгянсялягин ян дяхшятли сяхифяляги олан Ермянистанын Азәрбајсана қаршы тясавцзц вя йеритдийи davamiyyatli зянсирvari genosid сиуасяти нятисясиндя тюрядилмиш һадисяляр инсан һцқуқ вя азадлыqlагынын кцтлявишыакилдя розулмасы иля мцшаһидя olunmuşdur.

Ермянистанын 17 илдян бяги давам едян ишьялчылық сиуасяти нятисясиндя Азәрбајсанын язали torpaqlагынын 20 faizi зяbt edilmiş, 20 миндян чох соудашымыз һялак олмуш, 50 миндян артық adam yaralanmış, ялиl вя шикяст olmuşdur. Вир milyondan артық һямвятянимиз қачқына вя мясбури кючкця чеврилмиш, уцзлярля уашауыш мянтярқатиз, 6 миндяк сянауе вя кянд тясяррцфаты мцяссисяси, 4 миндян чох социал-мядяни obyekt, о сцмлядян 700-я уахын мяктяб, һабеля музеляр вя kitabxanalar даьыдылмыш, юлкя иqtисадиууатына 22 milyar ABŞ dollarыndan чох зиуан vurulmuşdur.

1988-си илин fevralыndan ермянилягин Даьлық Qarabaьын Ермянистана бирляшдигилмяси чаьыгышлары иля башланан нцмауишлягиня һеч бир сиуаси қиумят verмяуян о vaxtkы ССРИ гяһбярлиуи тяряfindян зяруги тядбирляр гюрцлмятяси қыса мцддят ярзиндя Даьлық Qarabaь яғазисиндя азәрбајсанлыларын уашадыqlагы язали-яьяди yurd yerлягитмизин даьыдылыб уандырылмасы, яһалисинин қятля уетигилмяси иля нятисялянди.

Ишьялчы һярби бирляшмяляр нювбяти һямляни мцһагивянин юн хяттиндя уерляшян Хосалы шяхягиня уюняltdиляр. 13 il bundan яvvяl, 1992-ъи ил февралын 25-дян 26-на кечян геся Ермянистан Республикасынын силащлы бирляшмяляри, Даьлыг Гарабаьдакы йерли ермяни йараглылары

вя кечмиш Совет ордусунун 366-ъы мотоатыъы алайы Азярбайъанын айрылмаз щиссяси олан Даълыг Гарабаъын Хоъалы шящярини сакинляри иля бирликдя бцсбцтцн мящв едяряк инсанлыъа силинмяз лякя олан сойгырымы акты тюрятмишдир.

Ермяни тясавцзкарларынын Азярбаусан халқына қаршы тюратдикляги нювбяти геносид заманы ъями бир неча саат ярзиндя 613 няфяр динъ азярбайъанлы, о ъцмлядян 63 ушаг, 106 гадын, 70 гоъа йалныз азярбайъанлы олдуъуна эюря гяддаръасына, дюзцлмяз ишэянъя верилмякля юлдцрцлмцш, 487 няфяря аьыр хясарят йетирилмиш, 1275 сакин-кюмяксиз гоъалар, ушаглар, гадынлар эиров эютцрцляряк аьласыъмаз зцлмя, тящгирляря вя щягарятя мяруз гойулмушлар.

Бу соудыгым акты нятиссиндя бязи аиляляр бцтцнлцкля мяхв едилмиш, мцлки яхали гюгцнмямиш қяддарлыqlа қятля уетигилмиш, ясир гютцрцлянляря амансыз ишгянся верилмишдир.

Гцнахсыз кюрпялягин, қадынларын, қосаларын қятля уетигилдиуи, бюуцк бир шяхягин yer цзцндян силиндиуи о мцддхиш гесядя бяшяр тарихиндя тисли гюгцнмяуян бир фасия, ясл соудыгым баш вермишдир. Бу заман соудашларымызын ясас инсан һцquqlары, ян башлысасы ися уашамақ һцququ кцтляви шякилдя розулмушдур.

Бу ямяллягин qabaqcadan дцщцнцлмцш qaydada, милли яламятиня гюря инсанларын тамамиля вя уа қисмян мяхв едилмяси ниууятиля тюрядилмяси beynalxalq вя дюvляtdахили һцquqa ясасян мяһз геносид olduьunu сцbut едир. Ермяни қясбкарларынын тюратдикляги бу вяһшилик вя vandalism акты тягяққирягвяг бяшягиууятин геносид кими таныдыъы Хатын вя Conqми фасияляги иля еуни сявиууядя қиумятляндигилмялидир. Дцнуанын сцлһсевяр инсанлары, сивил дюvлятляги, нцфузу beynalxalq тяшkilatлары, дцнуа истимаиууяти бу асы һяқиқяти нящайят билмяли, инсанлыъа қаршы тюрядилян бу синауят юз лауиqli қиумятини алмалыдыр.

Беуналхалқ һцquqa гюря, геносид сцлһ вя бяшягиууят яleyһиня уюнялян ямялдир вя ян аьыр beynalxalq синауятлярдян бири hecab olunur. BMT Ваш

Мяслисинин 1946-сы ил 11 dekabr тарихли 96 (Ы) саулы қятнамысында қейд olunur ки, genosid, инсан qrupларынын уашамақ һқуқуну тапытамақла инсан мянлиуини тәһқир едир, бәшәриууяти инсанлар тәряфиндән yaradılan maddi вә мянәви dayaqlardan мәһрум едир. Белә бәдnam ямәлләр ВМТ-нин мяқсәд вә вәзифәләриня там зиддир. ВМТ Ваш Мяслисинин 9 dekabr 1948-си ил тарихли 260 (ЫЫЫ) саулы қятнамыси илә қәбул едилмиш вә 1961-си илдә қәввәуә миняп «Genosid синауятинин қаршысынын алынмасы вә сязаландығылмасы һаққында» Konvensiyada genosid синауятинин һқуқи ясасы тәсбит olunmuşdur. Konvensiyaуа qошулан дөвләтләр сәлһ, уахуд мңһарибә дөврүндә тәрядилмәсиндән асылы olmayарақ, genosидин беунялхәлқ һқуқ нормаларыны розан синауят олдуьуну тәсдиқ едәряк, onun қаршысынын алынмасы вә сәбәбкарларынын сязаландығылмасы ццң тәдбирләр гүмряуи юһдәләгиня гүтцрмцшләр.

Ермәнистанын Азярбаусана қаршы тәсәвүцц заманы һәмин Konvensiyada тәсбит olunmuş genosid синауятини тәшкил едән бцтңн ямәлләр тәтбиқ olunmuşdur. Бу ишәлчы юлкянин уцрүтдцуц terrorchuluq сиуасяти узун илләрди ки, дцңуа истимаиууятинин гүзц қаршысында баш верир. Halbuki беунялхәлқ һқуқ нормаларына, ВМТ-нин вә АТЯТ-ин принципләриня гүря, дөвләтләрин сәһядләринин тохунулмазлыьына һүмрят едилмәлидир, яғзи бцтүвлцүцңн вә суверенлиуин розулмасы yol verilmişdir. ВМТ Тәһлүкәсизлик Шурасы Азярбаусанын ишәл olunmuş torpaqlарынын қейд-шәртсиз азәд едилмәси барядә дүрд қятнама қәбул етсә дә, ишәлчы Ермәнистан bunлары һәлә дә уериня уетирмир.

ВМТ-нин цзвц olan Азярбаусан уени миниллиуя һқуқи, сивил дөвләт, вятяндаш сәмиууятинин, вятяндаш һқуқларынын долъун тәминатына уюнялмиш, демократик инкишәф yolunu сечмиш, беунялхәлқ konvensiyalara вә қанунlara риәуят едән нцфузлу qurumlara һүмрятлә уанашан бир дөвләтдир. Нәмин qurumlar тәряфиндән ися юлкяләрә мңнасибәтдә ауғы-сечкилиуя, икили ctandardlara yol verilmişdir.

Bu gün dünya miqyasında antiterror hərəkatının geniş vüsət alması, ərəzi bütövlükdə təmin olunması prinsipinin həyata qəbul edildiyi bir dövrdə işə, terrora, soyqırma məruz qalmış bir xalq kimi, Azərbaycan xalqının da nüfuzlu və səlahiyyətli beynəlxalq təşkilatlardan insanların razılığı ilə hüquqlarının bəzə edilməsinə, işə alınmış torpaqların qaytarılması təmin etməyi, qəçqin və məcburi köçkünlərin yurdlarına qaytarılması tələb etməyə haqqı vardır.

Tədqiqatları halda ki, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlardan biri olan Avropa Şurası da ilk dəfə olaraq Ermənistanı təcavüzkar tərəf kimi tanıyırdı. Ermənistanın Daşlıq Qarabağı və Azərbaycanın daha 7 rayonunu işğal altında saxlaması faktı Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 85-ci sessiyasında dəfəlik Qarabağ üzrə hazırlanmış xüsusi məruzə əsasında AŞPA-nın münaqişəyə dair müvafiqiyyətini təsdiqləyən qərar qəbul edilmişdir.

25 yanvar 2005-ci il tarixdə Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 85-ci sessiyasında Daşlıq Qarabağ üzrə hazırlanmış xüsusi məruzə əsasında AŞPA-nın münaqişəyə dair müvafiqiyyətini təsdiqləyən qərar qəbul edilmişdir.

Bu qərarla ölkəmizin ərazisinin erməni qüvvələri tərəfindən işğal edilməsi, Daşlıq Qarabağ bölgəsinin separatçı qüvvələrin nəzarəti altında olması və həmin ərazilərdə etnik təmizləmənin aparılması faktları 85-ci sessiyada qərarlaşdırılmışdır.

AŞPA-nın qəbul etdiyi son qərarla dənizlərin bir çox dövlətlərinə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi, ermənilərin türkdilləri etnik təmizləmə faktlarına əsasən qərarlaşdırılmışdır.

2005-ci il fevralın 18-də ABŞ Konqresində İndiana Ştatının təmsilçisi, Beynəlxalq Münaqişələr Komitəsinin üzvü, konqresmen Dən Barton Növbəti Paltasında çıxış edərək, Konqresi Xəbərlər Şöbəsi tərəfindən tanınmış qərarlara əsasən, Amerika iqtisadiyyatının Ermənistanı genişləndirən xəbərdar olması və insan hüquqlarının kobudcasına pozulması ilə münaqişə olunan bəzəliyinə son qoyması istəyində xəbərdar edir.

Нитгиня «Бяшяриййят билмяли вя хатырламалыдыр» сюзляри иля башлайан конгресмен Хоъалы шящяриндя ермяниляр тяряфиндя инсанлыъа хас олмайан гяддарлыгла гадын, ушаг вя йашлыларын гятля йетирилмяси, тьясядлярин беля тящгир олунмасы фактларыны щямкарларынын диггятиня чатдырмыш, даща сонра АБШ Конгресинин Хоъалы сойгрымыны танымагла бейнялхалг иътимаиййятин узун иллярдян бяри бу мясяля иля баълы сцкут бузуну гыраъаъына ямин олдуъуну гейд етмищдир.

Бцтцн бу дейилянляр беля бир гянаятя эялмйя имкан верир ки, дцнйа иътимаиййати артыг Азярбайъанын щаглы мювгейини мцдафия едир вя проблемин бейнялхалг щцгуг нормалары чярчивясиндя динъ васитялярля щялл едилмясиндя мараглыдырлар.

Инсан һцquqlарынын кцтляви вя kobud шякилдя розулмасы иля пьтисялпнмиш Хосалы соуqыгымына beynяlxalq миqyasda һцquqi qiумятин verilмямяси, terrorчу, ишьалчы ямйялря qаршы qати тядбирлягин гюгцлмямяси, гцпnahkarларын юзлярини тьязасызлыq мцщитиндя щисс едяряк уени-йени һцquq розuntularы тюрятмясиня ряваъ верир. Bunun тьасдиqi olaraq ермяни тьасавцзкарлары silah вя зор гцсцня зяbt etdikляри torpaqlарын azad olunмасына вя 1 milyon пьфярдян чох qачqын вя мясбури кьчкцнлягин юз yurdlарына qауытмасына, normal һяyat тьгзи сцрмякля инсан һцquqlарыны һяyata кечирмялягиня манечилик тюрядирляг. Бу азмьш кими, ялдя олунмуш атящкяс режиминин ермяни тьяавцзкарлары тяряфиндя дяфялярля позулмасы нятиъясиндя онларля эцнащсыз динъ инсан йараланмыш, гятля йетирилмиш вя йа ясир эютцрцлмцщдцр.

Щазырда Ермянистан Республикасы тяряфиндя Азярбайъанын ишьал олунмуш яразиляриндя ермяни аиляляринин гейри-гануни мяскунлащдырылмасы, халгымызын тарихи мядяниййят бешийи олан Шуша шящяринин ятрафында йерлящян, бцрцнъ дьоврцня аид 200 мязарда археоложи газынтыларын апарылмасы, цмумиййятля, тарих вя мядяниййят абидяляримизин даъыдылмасы вя сахталащдырылмасы ермянилярин

бейнялхалг щцгугун цмумтанымыш норма вя принципляриня щюрмятсизлик ифадя етмясини бир даща тясдиг едир.

Бѳтѳн бунлар 14 май 1954-ѳѳ ил тарихли «Щярби мѳнагишяляр заманы мядяни сярвятлярин горунмасы щаггында» Щаага Конвенсийасынын, ЙУНЕСКО-нун 16 нойабр 1972-ѳи ил тарихли «Цмумдѳнѳа мядяни вя тябии ирсин горунмасы щаггында» Конвенсийасынын вя 1949-ѳу ил Ёневря Конвенсийасынын тялябляринин кобуд шыкилдя позулмасы демякдир.

Биз бѳтѳн нѳѳузу бейнялхалг тяшкилатлара, дѳнѳа иѳтимаийѳятиня мѳѳраѳият едяряк, 17 иллик ермяни тяѳавѳѳѳ нятиѳясиндя халгымызын башына эятирилян мѳсибятляря, сойгырымы ѳинайятляриня щѳгуги гиймят вермайи, Азярбайѳанын зябт олунмуш яразияринин ермяни ишѳалчыларындан азад едилмяси, юзбашыналыгларын гаршысынын алынмасы ѳѳѳн ядалятли вя принципал мювге нѳмайиш етдиряѳийинизя инанырыг.

Цмид едирик ки, мютябяр beyniahalq qurumlar Азярбауцанын haqq мювѳеуини дястякляуясяк, ядалят тезликля юз уерини тарасаѳ, Хосалы соуѳыгымыны тюрядянляр beyniahalq мяhkмя qarшысында cavab verясякляр. Фасияни тюрядян ермяни terrorcularы вя onларын havadarлары синауят мяculиууятиня сяlb едилмяли, соуѳыгымы дюvлят сиуасятинин тяркиб хиссясиня чевирян Ермянистан дюvлятиня qarшы сяlahиууятли beyniahalq qurumlar тяряфиндян sanksiyalar тятбиѳ olunмалыдыр.

Инанырыѳ ки, Сиз Азярбауцан torpaqlарында сѳлѳѳн вя ямин-аманлыѳын, бир миллиондан артыг гачгын вя мяѳбури кюѳкѳн яѳалинин юз доѳма торпагларына гайтарылмасыны тямин етмякля Азярбауцан халѳынын розулмуш hѳѳѳѳ вя азадлыѳларынын бягря olunмасында бѳтѳн imkanларынызы сяфярбяр етмякдя уардымчы olасаѳсыныз.

Elmira Cdeymanova

**Азәрбајҹан Республикасынын
Инсан Һүқуқлары цзгя Мүвәккили
(Ombudsman)**

25 феврал 2005-си ил

**Вяуанат ВМТ-нин Ваш Катибия, ВМТ-нин Инсан Һүқуқлары цзгя Али
Комиссарлыына, Автора Шугасына, АТЯТ-я, Бейнялхалг вя Авропа
Омбудсманлар Институтларына, Асияа Омбудсманлар Ассоиасийасына
вя бу гурумлара цзв олан Омбудсманлара цнванланмышдыр.**